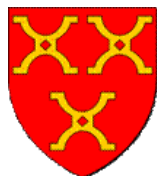

Het Graafschap

Rode

Taxandria, een gouw ontstaan onder de Merovingse dynastie, lag in het bisdom Luik en was in de 7de eeuw onderverdeeld in drie graafschappen, waarvan de namen pas veel later bekend werden: **Strijen, Loon en Rode**. Deze graafschappen hadden een sociale en politieke rol in de organisatie van Taxandria. De graaf voerde het gezag namens de koning in zijn gebied, hij sprak recht, inde belastingen en voerde in oorlogstijd de opgeroepen weerbare mannen aan. Kerken en kloosters hadden juridische immuniteit, zodat de graven daarover niets te zeggen hadden. Taxandria had tot in de 10de eeuw nog natuurlijke grenzen die werden gevormd door de Maas in het noorden en het Peelgebied in het noord-oosten. Vanaf Kessenich de rivier de Maas in het zuid-oosten, de rivieren de Jeker en de Demer in het zuiden, de rivier de Nete en de rivier de Striene ¹⁾ in het westen.

- 1) *De Striene was een waterstroom tussen de Schelde bij Tholen en de Maas. Na de Sint-Elisabethsvloed in 1421 zijn de waterlopen in de Maas-Rijn delta drastisch gewijzigd en bestond de Striene niet meer.*

Van origine was Rode een grensgraafschap tussen het Merovingse rijk en de Friezen. Bakel was in die periode een veilige plaats, waar Pepijn II van Herstel, koning der Merovingiers een villa had. Dit onderkomen wordt beschreven in 721 als Herelaef aan bisschop Willibrord zijn bezittingen in Bakel schenkt.

Na de overwinning van Pepijn II op de Friezen in 695, hield langzaam de rol van het graafschap Rode als "militaire" defensie op. Willibrord werd tot aartsbisschop van het nieuwe bisdom te Utrecht benoemd en volgden de edelen in Taxandria het advies van Pepijn op om het nieuwe bisdom te steunen. Willibrord stichtte een benedictijnen klooster in Echternach voor begeleiding van zijn werk. Bij zijn dood in 739 AD liet Willibrord de verkregen grondschenken aan het klooster van Echternach na, dat onder bisschoppelijk gezag van Trier viel. Hij was toen niet zo zelfverzekerd dat de rust in het gebied blijvend zou zijn.²⁾

- 2) *Dit is ook de veronderstelling van de jezuït C. Wilde, die de goudschat van Escharen heeft bestudeerd. Hij kwam tot de conclusie, dat rond 750 AD de goudschat begraven moest zijn, om de veiligheid van het geld te garanderen, vanwege de alsmat opstandige Friezen. De verdedigingsrol van het graafschap Rode bleef toen gehandhaafd.*

Door het testament van Willibrord ontstonden er in het Peelland kerkelijke grenzen, waaronder die op de Asdonk. Nu nog steeds een gemeentegrens tussen Laarbeek en Gemert- Bakel.

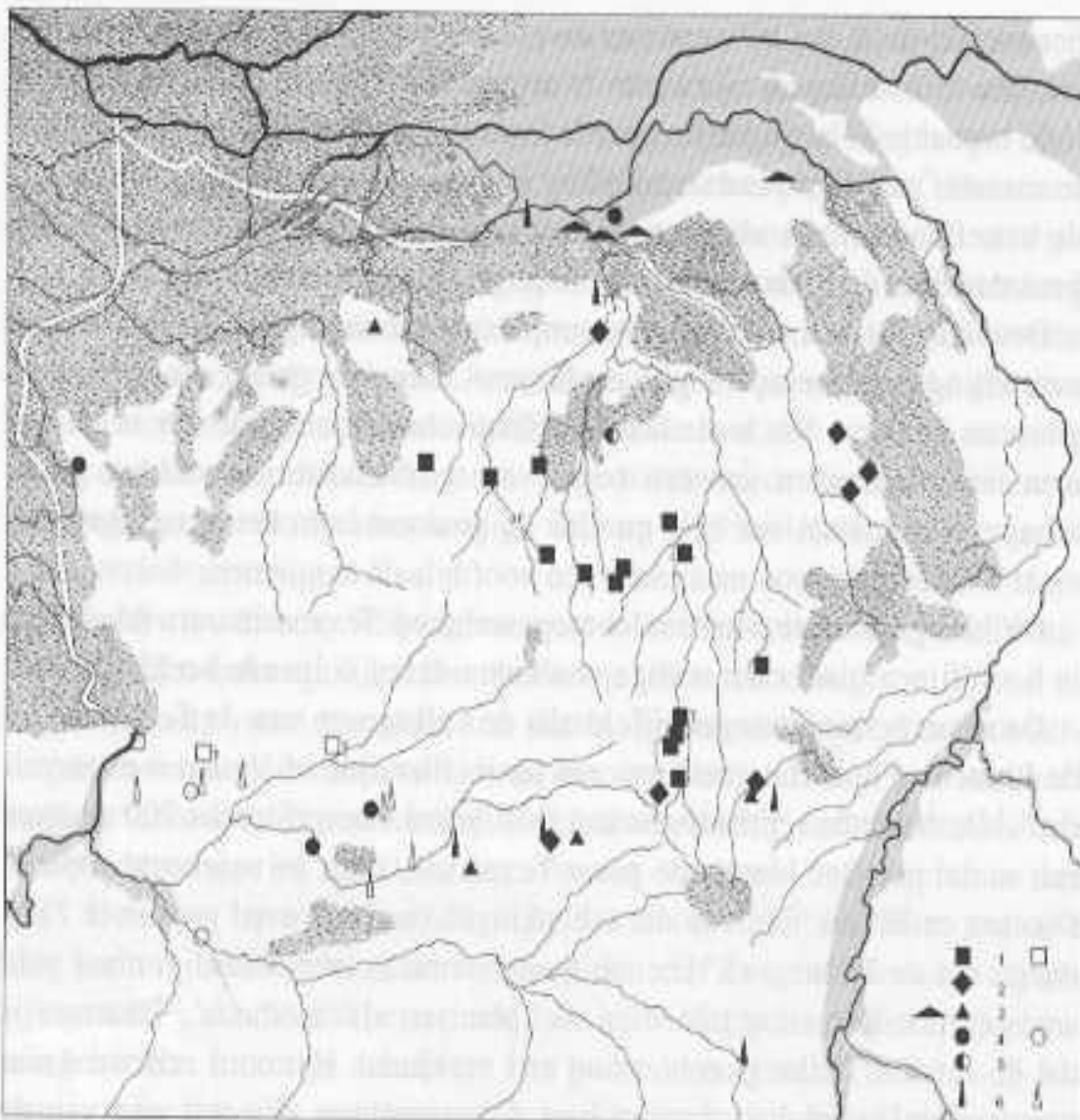
De vroeg middeleeuwse elite van Taxandria heeft in die periode veel bijgedragen aan de ontwikkeling van het bisdom Utrecht.

Op 6 mei 1069 bekrachtigt Paus Alexander II opnieuw de schenkingen van Willibrord aan het klooster van Echternach, waaronder bezittingen in Waalre, Diessen, Deurne en Bakel met kerken en toebehoren. De graven van Rode hadden met wisselend succes, ruim twee eeuwen lang invloed op de ontwikkelingen in het gouwgraafschap Taxandria, dat in de 11de eeuw een titel was geworden, dat de graven van Rode toebehoorde. Taxandria als gouw bestond toen niet meer.

Het **graafschap Strijen**, vernoemd naar de waterloop "Striene", is niet veel vermeld in de geschiedschrijving. Ridder **Willem van Duivenvoorde** werd in 1322 graaf van Strijen, dat toen een gebiedje tussen de Biesbosch en Oosterhout omvatte.

In 960 was **graaf Garnerus** heer in het **graafschap Loon**, toen zijn motteburcht werd verwoest. Honderd jaar later bouwde Arold van Rummen er een kasteel met een valbrug. Het was maar een kort leven beschoren. Kort na de bouw werd het opnieuw volledig verwoest en viel het Graafschap Loon onder voogdij van het prinsbisdom Luik. Uiteindelijk werd het graafschap door het prinsbisdom geannexeerd.

Het **graafschap Rode**, dat in de 10de eeuw bij naam werd vernoemd, omvatte het noord-oostelijk gedeelte van Taxandria, met de zetel in Eerschot, de oudste kern van het huidige St-Oedenrode. Eerschot was toen ook de hoofdzetel van de gouw Taxandria, zodat de gouwgraaf ook graaf van Rode was. Waalwijk lag op de grens tussen Rode en Strijen. Aartsbisschop Bruno van Keulen (953 - 965), tevens hertog van Lotharingen en broer van keizer Otto I, heeft zich intensief met Taxandria beziggehouden vanwege de vele kerkelijke bezittingen in die streek.

Afb 1
Plaatsen in het Maas-Demer-Schelde-gebied welke volgens de geschreven bronnen tot de gouwen Taxandria en Rien kunnen worden gerekend. **1 en 2**: plaatsen genoemd in de 8e eeuw
3: plaatsen genoemd in de 9e eeuw. Aangevuld met plaatsen langs de Maas die volgens de auteur ook tot Taxandria behoorden
4 en 5: plaatsen genoemd in de 10e eeuw
6: plaatsen genoemd na 1000 die tot de gouwen Taxandria en Rien worden gerekend.

Tekening: dr. F. Theuws.
Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Prae- en Protohistorie,

Pas in de 11de eeuw werd de graaf van Rode met voornaam vermeld: **Arnold van Rode**³⁾ (1060-1116), Graaf Arnold van Rode, weduwnaar van Heylwiva van Walbeck huwde in 1096 met Heilwig van Kuyck (Cuijk) (1075 – 1125). Kinderen met Heylwiva van Walbeck: **Gijsbert I van Rode** en Arnold II van Rode, die in 1125 werd vermoord. Met Heilwig van Kuyck had Arnold I ook twee zoons: Rutherus van Rode en Leonis van Rode, die Hoidonk stichte.

3) Arnold van Rode had goede contacten met de leiders van zijn tijd, zoals o.a. de bisschop van Luik, de bisschop van Utrecht en met de keizer van het Duitse rijk. In 1096 getuigde Arnold van Rode voor Ida van Boulogne en haar zoon Godfried van Bouillon.

9 augustus 1108: Vermelding van een geschil tussen Arnold van Rode, Hendrik Van Cuyck en hun erfgenamen enerzijds en de kapittels van St. Maarten en St. Bonifacius anderzijds over een landgoed tussen Lek en Linge (Oorkondenboek Sticht Utrecht nr. 280).

Keizer Hendrik bevestigt op 2 juni 1122, na klachten van burgers van Utrecht over het heffen van tol aldaar, het door Godebold, bisschop van Utrecht, verleende privilege, en stelt de tolrechten voor vreemden vast; onder de getuigen: Arnoldus de Rod (= Rode) en diens broer Rutherus

Arnold II van Rode huwde in 1120 met Aleid van Cuijk. Arnold II overleed tussen 1125 en 1129 en liet slechts één kind na, Heilewiga, die erfgename was van de bezittingen van haar ouders. Deze werden voorlopig beheerd door haar voogd en oom, Herman van Cuijk. In 1129 schonk Heilewiga haar aandeel in tienden bij Beesd voor de stichting van het klooster Mariënweerd door de dynastie van Cuijk.'3 In 1133 wilde Floris de Zwarte, broer van graaf Dirk vi van Holland, met Heilewiga trouwen, maar Herman van Cuijk weigerde resoluut. De ruzie die volgde, liep uit de hand. De gebroeders Van Cuijk doodden Floris op 26 oktober 1133 bij Abstede. Floris' oom, keizer Lotharius, verwoestte vervolgens de Cuijckse burcht en de gebroeders van Cuijk werden uit hun rijkslenen verbannen. Wat er verder met Heilewiga gebeurde, vermeldt de geschiedenis niet, maar een groot deel van de familiebezittingen is uiteindelijk rond 1140 overgegaan in handen van de graaf van Gelre.

Graaf Arnold van Rode verplaatste zijn zetel rond 1080 van Eerschot iets verder langs de Dommel naar St-Oedenrode . Hij overleed in 1116. Zijn zoon Arnold II bouwde daar rond 1120 zijn slot. Het burchtcomplex bestond uit twee grote omgrachte terreinen, die tussen de Dommel en de Heuvel waren gelegen. Arnold II overleed op jonge leeftijd in 1125, waarna zijn Jongere broer de macht kreeg.

Gedurende de 5 eeuwen dat het graafschap Rode als zelfstandig graafschap heeft bestaan zijn er regionaal vele oorlogen gevoerd en diverse huwelijken gesloten om strategische machtsredenen. Over grenzen of omvang van het graafschap Rode van die tijd is weinig bekend. Door tactische huwelijken en onderlinge oorlogen probeerden de graven hun machtsgebieden te vergrootten. De graaf van Gelre had bezittingen in Rode (o.a. Geldrop), terwijl de graven van Rode bezittingen aan de IJssel tot hun gebied hadden (o.a. Bronckhorst). Uiteindelijk werd het graafschap Rode door Gelre , al dan niet gedwongen, geïnnexeerd. Tijden waren veranderd. Taxandria was meer een streekaanduiding geworden. De macht van de graaf van Rode is gedurende de 12de eeuw verder ingekrompen doordat de Duitse keizer daar allodiumrechten gaf aan de heren van Cuyck⁴⁾, de heren van Vught, de heren van Boxtel, de zogenaamde Giselberten van Tilburg en de Berthouten uit Mechelen. In 1145 werd Allardus, heer van Megen , Haren, Macharen en Teeffelen , de titel van graaf toegekend. In 1211 en in 1246 bezat deze graaf van Megen ook landgoederen te Rixtel en Lieshout.

4) De heren of graven van Cuijck waren de vroegere gouwgraven van Teisterband (= Betuwe). Teisterband werd in de 11de eeuw tussen de graaf van Gelre en het sticht Utrecht verdeeld. NOOT: Op grond van het canoniek recht mochten kerkelijke instellingen en kloosters geen lijf- en doodstraffen uitvoeren. Daarvoor moesten ze wereldlijke voogden inschakelen, die zich voor die diensten weer kerkelijke goederen en rechten toeëigenden. Zo beklagde de abt van Echternach zich in 1192 bij de bisschop van Luik en de bisschop van Utrecht, dat de hertog van Brabant en de graaf van Gelre abdijs goederen in bezit hielden in Taxandria, in de Peel en in de Betuwe.

Gijsbert I van Rode (1090 -1146) bemachtigde Rekum (bij Zwolle) en Bronkhorst (a.d. IJssel). Van zijn huwelijken zijn geen gegevens bekend. Hij had minstens 3 zoons **Arnold III van Rode**, Philippus van Rode en Godefridus van Rode

Philippus van Rode werd tot bisschop van Osnabrück in 1141. Hij bouwt in 1150 de Sint-Odakapittelkerk te Rode. Het eerste historische verhaal over Oda dateert uit ca. 1170. Het werd geschreven door Godefridus van Rode, een voor die tijd zeer beleezen priester. Volgens de legende zou Rode ontstaan zijn rond het jaar 700.

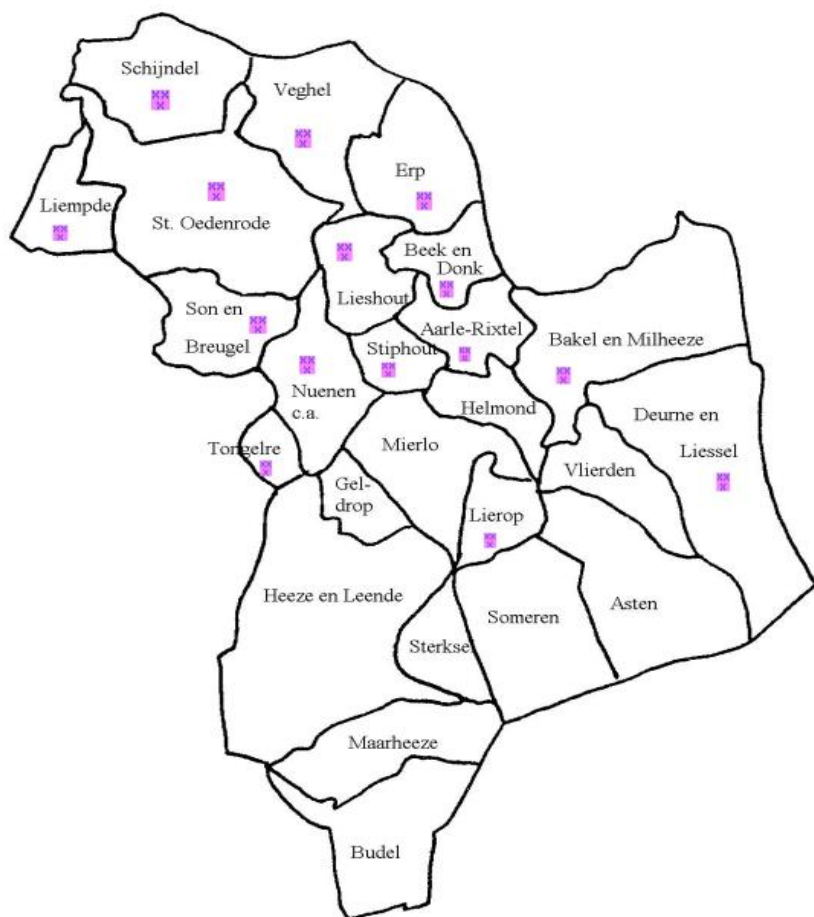
Arnold III van Rode (1125-1180) huwde Mathilde, dochter van Giselbert, heer van Tilborgh. Ze hadden minstens twee zoons: Roelof van Rode en Giselbert van Rode

Roelof van Rode (1160-1220) Roelof Graaf van Rode huwde Didradis Hendrix van Rixtel. Een van zijn kinderen was Hendrik I van Mierlo.

Het Graafschap Rhode werd rond 1190AD ingelijfd door Graaf Gerard van Gelre. Roelof van Rhode werd nu Heer van Rode, verloor Bronkhorst en Rekum, maar verkreeg daarvoor in de plaats Mierlo.

Hendrik I van Mierlo (~1195 - < 1256), heer van Rode en Mierlo, gehuwd met een zekere Helwig, kind was Ermegard van Mierlo, die zou trouwen met Engelbert van Horne, de het Kasteel Cranendonck te Soerendonck liet bouwen.

Kanunnik Theodoricus, een zoon van Heer Giselbert van Rode, vermeld in een oorkonde uit 1207 over het seculiere Sint-Odakapittel van Sint-Oedenrode

Afb 2

Het Kwartier van Peelland. De plaatsen met een molenijzer waren onderworpen aan het Rooise recht bij de verkoop van het gebied aan de hertog van Brabant.

Hieronder vielen Sint-Oedenrode, Liempde, Son en Breugel, Veghel en Erp, Schijndel, Stiphout, Lieshout, Aarle, Rixtel, Beek, Bakel, Deurne, Lierop, Tongelre, Nuenen, Gerwen en Nederwetten. Zij konden in hoger beroep gaan bij de zogenaamde hoofd- of leenbank van Sint-Oedenrode.

Zowel het hertogdom Brabant als het graafschap Gelre hadden in de 12de eeuw belangstelling voor de gouw Taxandria, vanwege de stijgende welvaart van dit gebied en misschien ook om militaire motieven. Dit leidde tot verschillende gewapende conflicten waarin ook de lokale adel een rol speelde.

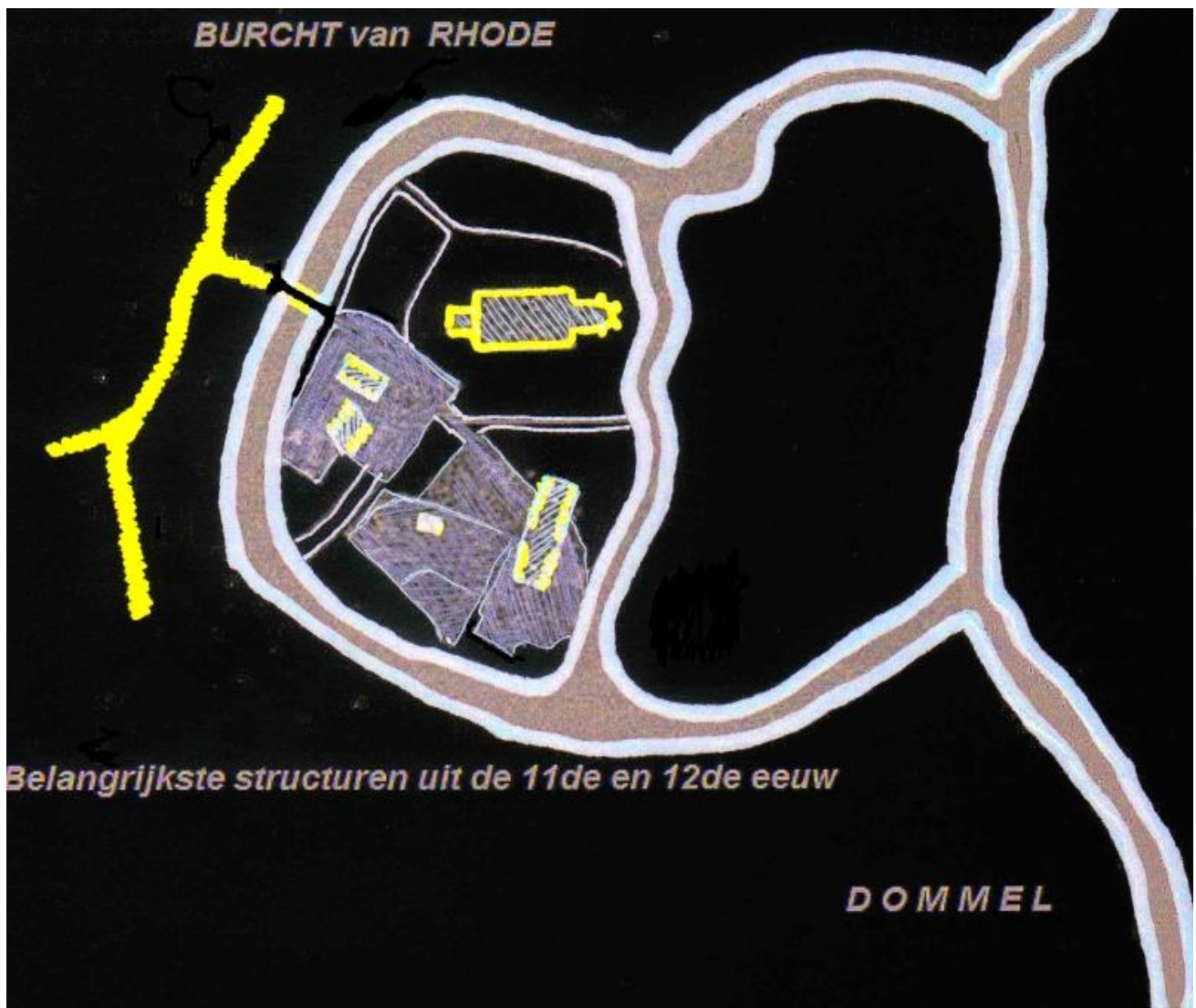
De botsingen namen toe vanaf het moment dat Geldrop in handen van de graaf van Gelre kwam en eindigden met de volledige annexatie van het graafschap in 1190 AD. In 1203 sloten Brabant en Gelre een verdrag waarbij het graafschap Rode werd overgedragen aan

Hendrik I. Dat ging niet door, zodat er in 1206 een huwelijkscontract werd gesloten waarbij Gerard III van Gelre, de zoon van de graaf van Gelre, en Margaretha van Brabant, de dochter van Hendrik I, zouden trouwen, waarbij Margaretha het absolute bezitsrecht (allodium) van Rode zou krijgen. Dit huwelijk werd niet voltrokken. In 1229 werd overeengekomen dat Gerard III het voor 2000 marken aan de hertog van Brabant zou verkopen. In november 1231 vond uiteindelijk die overdracht plaats. De jonge Otto II van Gelre stond toen onder voogdij van zijn grootvader Hendrik I van Brabant. Aan de hand van de "Rooise costuijmen" die in diverse plaatsen van het Peelland golden, kan een indruk gemaakt worden van de omvang van het graafschap toen het werd verkocht. De costuijmen van Rode waren van kracht voor de zogenoemde consorten van Rode.

Afb 5. Het oudste schilderij van Nederland (1380) Tussen Maagd Maria met kind en Sint Joris staan de vier heren van Montfoort. Van links naar rechts: Jan I van Montfoort, zijn oudoom Roelof de Rover zijn oom Willem de Rover en Hendrik de Rover Willemsz. De eerste drie sneuvelden onder Willem van Henegouwen tijdens de Slag bij Warns, een veldslag tussen graaf Willem IV van Holland en de Friezen op 26 september 1345.

Hendrik van Montfoort was voogd van twee dochters van zijn oudste broer Arnoud. De twee dames in kwestie, Aleida en Maria waren vroom en zij schonken uit haar vaderlijk erfdeel goederen aan de kapittels van Sint-Oedenrode, Hilvarenbeek en Oirschot. Oom Hendrik was het daar absoluut niet mee eens, want „t'selfde maeckte die Heerlyckheyt van Royen seer kleyn ende arm". Hij trok dan ook met verwanten en vrienden naar de Meierij en hield daar gruwelijk huis. Twee kanunniken van Sint-Oedenrode werden gedood en daarom moesten de daders van deze aanslag de vlucht nemen. Zij werden voor hun leven uit Brabant verbannen. Enigen van hen trokken naar het land van Brugge, anderen, onder wie Hendrik van Rode, gingen naar het land van Utrecht. Door toedoen van de Hollandse graaf Floris V stond de bisschop van Utrecht, Jan II van Sierck, toe, dat Hendrik in het huwelijk trad met de erfdochter Maria van Montfoort en beleend werd met het kasteel van Montfoort. Zo werd Hendrik in 1260 de stamvader van het geslacht der **burggraven van Montfoort**, die drie molenijzers in hun familiewapen voerden.

*Sint-Oedenrode dankt zijn naam aan de **heilige Oda van Brabant**. Zij was een Schotse Prinses, die rond 715 bij het graf van Sint-Lambertus in Luik op wonderbaarlijke wijze genezing vond voor haar blindheid. Op de vlucht voor haar vader, die haar daarna wilde uithuwelijken, kwam zij via o.a. Venray uiteindelijk in Sint-Oedenrode terecht, waar zij de eerste aanzet zou hebben gegeven tot de ontginning van het hogere gebied rond Eerschot aan de Dommel. Zij werd in de 11de eeuw heilig verklaard en als pelgrimsoord werd het "Sint Oda Rhode" genoemd.*

Afb. 3 Tekening van A.C. Bruck
Wapens met 3 Molenijzers.

Kleuren van Molenijzer op schild:

Van Rode: Rood op Goud.

De Roovere: Goud op Rood.

Stakenburg: Blauw op Goud.

Taxandria: Rood op Zilver.

(overgegaan in Montfoort, Vladeracken, Mierlo, de Lauwe)

Van Breugel: Zilver op Rood.

Van der Asdonck: Zwart op Zilver.

(Ook voor Vlierden en Herzelle)

Van de Straaten: Zilver op Zwart.

Liedorpe: Goud op Groen.

Cuijst: Goud op Zwart

Broeckhoven: Goud op Blauw.

Wolfswinkel: Zilver op Blauw.

NOOT: (*) De Brabantse adellijke geslachten die de 3 molenijzers voeren, zijn allen afstammelingen van de Graven van Rode. Deze oude geslachten zijn vernoemd naar de naam van Dorpen, Gehuchten, Buurten of landgoederen onder het oude Taxandrie zoals bijvoorbeeld van Stackenburgh, Van der Asdonck, van Vlierden, van Lierop, van Vladeracken, van Hersel, van Breugel, van Hove, van Wette, van Rinckveld, van Lieshout, van IJllingen, van Veenhuizen, van den Bolck, van Wolfswinkel, van Broekhoven. Maar ook Straeten, Kuysten, van Loon, van Orthen, van Mierlo, ten Heerenhoven, van de Velden, van den Heuvel en van Boirschot te d'Erp.

Montfoort.
de Lauwe.
Mierlo.
Vladeracken.

Stakenburgh.
mit den Veedenhuizen.
Rinckveld.
Lieshout.
Yllingen.
Bairschot.
Waelwyck.
vanden Bolck.

Vlierden.
Herzelle.
Asdonck

Broeckhoven.

van Rode.

Roovere.

Breugel.

van de Straaten.

Liedorp.

van Wolfswinkel.

van Cuijst.

Berlicum.

*) zie ook "Folklore en manipulatie rond enige molenijzerfamilies" door Guus van Breugel, (jaarboek 65 van het CGB / 2011)

Bronnen o.a. publicaties van Hans Vogels in:

"Heemkundekring Myerle": **Mierlo en zijn oudste Heren en hun familie**

November 1999

"de Drijehornickels": **Het graafschap Rode, Priorij van Hooidonk en de van Herlaars**

Deel 1 - October 2002, Deel 2 - Maart 2003, Deel 3 - Juli 2003, Deel 4 - November 2003

"Heemschild" st-Oedenrode: **Het Graafschap, het Geslacht en het Kapittel van Rode** Deel 1 - winter 2005